

16. Кам'янець-Подільський державний університет: Минуле і сьогодення...
– С. 164.

Анотація

В статті обозначено исторические вехи библиотеки Каменец-Подольского национального университета, показано ее современное состояние, проблемы, очертаны перспективы развития.

Ключевые слова: библиотека, университет, фонды, библиографическая работа, компьютеризация.

УДК 021(477)''1921/1991''

І.В. Рибак

м. Кам'янець-Подільський

БІБЛІОТЕКИ У СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ

В статті аналізується розвиток бібліотечної мережі в українському селі (1921-1991 рр.). Охарактеризовано якісні та кількісні зміни в обслуговуванні бібліотеками сільських жителів. Встановлено значне відставання сільських бібліотек від запитів населення.

Ключові слова: хата-читальня, сільська бібліотека, колгоспна бібліотека, читачі, книговидача.

Початок свого існування сільські бібліотеки радянської доби ведуть від хат-читалень, які почали виникати на початку 20-х років. У 1925 р. у селах України нараховувалось 5910 хат-читалень, у 1928 р. – 7114.¹ Одна бібліотека припадала на 7-8 сіл.² Більша частина з них не мала спеціальних приміщень і розташовувалася в малоприспособованих для цих цілей селянських хатах, колишніх панських будинках, церквах, синагогах тощо. Вкрай примітивною була матеріальна база, оскільки потреби хат-читалень у 1927-1928 рр. забезпечувалися за рахунок місцевих бюджетів лише на 29 %. Сучасники так характеризували її: «Якістю своєю далеко не являють того, що вони мусли б являти. Досить сказати, що майже 50 % цих закладів не мають окремих приміщень, містяться в брудних помешканнях, які неможливо так прикрасити, щоб вони могли приваблювати селян, притягати їх до себе, бути

осередком, де селянство з великим бажанням використовувало б свій вільний час, одержувало і духовне задоволення, і розвагу, і поради, необхідні для господарчої роботи».³

У 30-ті роки було прийняті декілька постанов, які передбачали поліпшення бібліотечного обслуговування сільських жителів. Якщо у 1933 р. діяло 8044 сільські бібліотеки з книжковим фондом 7848,9 тис. примірників книг, то в 1937 р. відповідно 1 070 і 9517,0 тис. книг.⁴ Така мережа бібліотек і їх книжковий фонд були недостатніми і значно поступалися міським бібліотекам, які в 1933 р. мали в користуванні 13 546,5 тис. примірників книг, а у 1937 р. – 14 879,6 тис.⁵ Не вплинули істотно на просування книги в сільській місцевості тогочасні колгоспні бібліотеки. Вони комплектувалися книгами та журналами за рахунок коштів колгоспів, шефської допомоги міст. Більшість з них були невеликими, як правило, у них нараховувалось пересічно 200-300 книг та брошур і це не сприяло істотному покращенню бібліотечного обслуговування селян.⁶

У роки Великої Вітчизняної війни мережа сільських бібліотек була ліквідована, а їх книжковий фонд майже повністю знищений.

У 1950 р. вдалося відновити роботу 29 426 сільських бібліотек з книжковим фондом 18 928,4 тис примірників, у середньому на 10 сільських жителів припадало 9 книг.⁷

Незадовільно працювали колгоспні бібліотеки. Обстеження їх стану органами ЦСУ УРСР в 1952 р. виявило надто обмежений фонд. 87 % бібліотек мали більше 100 примірників книг, 27 % - більше 200 і лише в 43,2 % книжковий фонд нараховував більше 500 книг. У більшості колгоспних бібліотек не було власних приміщень, а для зберігання книг іншого необхідного обладнання.⁸

З метою поліпшення бібліотечного обслуговування в 1952 р. Рада Міністрів УРСР прийняла постанову: «Про заходи щодо поліпшення роботи масових бібліотек», якою передбачалося створити в кожному населеному пункті бібліотеку. Незважаючи на те, що мережа сільських бібліотек з 1952

по 1955 рр. збільшилося на 5 тисяч книгозбірень, їх книжковий фонд залишався мізерним і майже у 12 разів поступався бібліотекам міст.⁹

У 60-80-ті роки мережа сільських бібліотек розвивалася досить складно і неоднозначно. Якщо в 1960 р. нараховувалося 23 196 книгозбірень на селі, та в 1970 р. – 12 693, 1980 р. – 19 166, у 1985 р. – 18 971 бібліотека.¹⁰ Така мережа виявилася недостатньою і не дозволила охопити обслуговуванням усіх жителів сіл. Наприклад, у 1965 р. у Львівській області в 1095 селах, в яких проживало до 100 осіб, бібліотеки були лише в 13, у 4956 населених пунктах, в яких проживало від 101 до 500 осіб, – 386, в 611 селах з населенням від 501 до 1000 жителів – 571.¹¹ Така ж ситуація спостерігалася в селах Тернопільської області. Тут у 151 населеному пункті, у кожному з яких проживало від 100 до 200 жителів, і 87 з населенням 200 і більше осіб, не було жодної бібліотеки.¹²

Темпи приросту книговидачі на одного сільського читача в 1980-1985 рр. виявилися в 5-6 разів нижчими від аналогічних показників 1960-1965 рр. Соціологічні обстеження у 1978-1985 рр. виявили, що 50-60 % сільських респондентів не були задоволені книжковим фондом сільських бібліотек.¹³

Наприкінці 80-х років біля третини сільських бібліотек знаходилося у малоприспособованих, тісних приміщеннях, 47 % мали площу меншу 50 м². Їх книжковий фонд переважно був застарілим, а звідси не міг задовольнити зростаючий попит сільських жителів.¹⁴ Але такі заклади були лише у 5 з 10 населених пунктів України.¹⁵

Таким чином, у радянську добу вдалося створити мережу сільських бібліотек, проте їх кількісні і якісні характеристики постійно відставали від потреб жителів села.

Список використаних джерел:

1. Юрченко А.В. Розвиток мережі сільбудів і хат-читалень на Україні (1920-1925 рр.) // Укр. іст. журн. – 1986. - № 11. – С. 96.

2. Ермак Е.П. Преобразование культурно-бытового уклада украинского села (1926-1937 гг.) // Становление и развитие социалистического образа жизни в советской деревне. – Воронеж, 1982. – С. 102.
3. Полоцький О. Культурне будівництво на селі. – Харків, 1929. – С.71.
4. Соціалістична Україна. Статистичний збірник. 1937. - К., 1938. – С. 120.
5. Там само.
6. Андреева М.С., Виноградова А.П. и др. История культурно-просветительской работы в СССР. – Харьков, 1970. – Ч. II. – С. 125.
7. Гуревич Р.Б. Організація бібліотечного обслуговування сільського населення // Учені записки Харківського державного бібліотечного інституту. – Харків, 1957. – Вип. III. – С. 290.
8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 582. – Оп. 10. – Спр. 58. – Арк. 67. (далі – ЦДАВО України).
9. Литвин К. Поліпшити культурно-освітню роботу на селі // Соціалістична культура. – 1958. - № 4. – С. 8.
10. Народне господарство Української УРСР у 1987 р. Статистичний щорічник. – К, 1988. – С. 369.
11. ЦДАВО України. – Ф. 582. – Оп. 10. – Спр. 1524. – Арк. 8.
12. Там само.
13. Падалко Л. Задоволення культурно-побутових потреб сільського населення – важливий фактор підвищення ефективності виробництва // Екополітика радянської України. – 1988. - № 4. – С. 57.
14. Куценко В. Соціально-культурна сфера: курсом перебудови // Економіка радянської України. – 1988. - № 6. – С. 27.
15. Вдовиченко П. та інші. Напрями реформування соціально-побутового обслуговування сільського поселення. – Економіка України. – 1994. - № 10. – С. 55.

В статье анализируется развитие библиотечной сети украинского села (1921-1991 гг.). Характеризуются качественные и количественные изменения в обслуживании библиотеками сельских жителей. Установлено существенное отставание библиотек от запросов жителей села.

Ключевые слова: изба-читальня, сельская библиотека, колхозная библиотека, читатели.

УДК 090.1:026(477)

Н. Г. Мацібора

м. Київ

КОЛЕКЦІЇ РІДКІСНИХ ВИДАНЬ У ФОНДАХ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО: ВИВЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

У праці проаналізовано інформаційний, змістовий потенціал колекції рідкісних видань, які знаходяться в фондах Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В.О. Сухомлинського та простежено вивчення й показано можливості їх використання.

Ключові слова: Державна науково-педагогічна бібліотека, рідкісні видання, вивчення, використання.

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського) – багатофункціональна наукова установа Академії педагогічних наук України, метою діяльності якої є: формування національного галузевого книгосховища, державного депозитарію психолого-педагогічної і навчально-методичної літератури; науково-дослідна діяльність з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства; науково-інформаційне забезпечення розвитку педагогічної науки, освіти і практики; науково-методична робота з питань удосконалення діяльності бібліотек освітянської галузі щодо створення інформаційного ресурсу та організації його активного використання; підвищення кваліфікації бібліотекарів освітянських бібліотек.